فقه مصور عبادات

آسان سازی وآموزش احکام اسلام

پاکی | نماز | روزه | زکات | حج

د. عبدالله بن سالم باهمام

ترجمه

د. محمد سرور محمد مراد سروری بلخی

وضوء

٧ وضوء

وضوء در لغت

زینت وپاکی

وضوء در شریعت

استعمال آب در اعضای مخصوص بدن با نیت پاکی.

مطالب

حکم وضوء

وضوء یا فرض است یا مستحب:

أ ـ وضوء برای سه چیز واجب است

١ـ نماز

الله تعالی فرموده است:(ای کسانیکه ایمان آورده اید هنگامی که برای نماز برخاستید پس بشوئید روهایتانرا ودستانتانرا تا آرنجها وبه سرهایتان مسح کنید ونیز پاهایتان را تا شتالنگها (قوزک پا) بشوئید) (المائدة: ۶)

٢ـ طواف کردن به کعبه :

به دلیل فرمودۀ آنحضرت ﷺ به زن حائض: (تا زمانیکه خوب پاک نشوی طواف مکن).[١]

(١) به روایت بخاری.
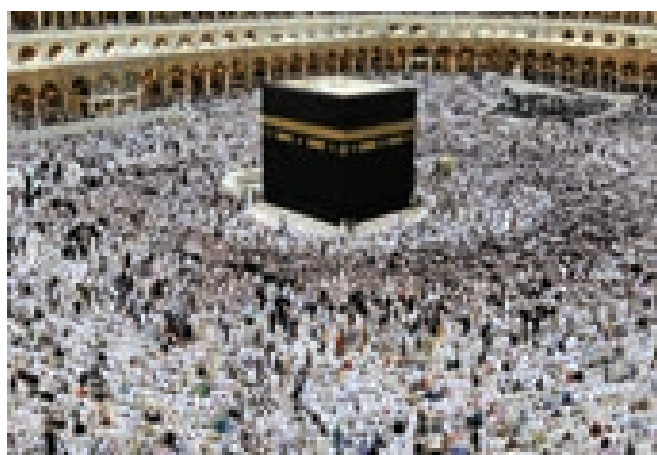
وضوء برای نماز

وضوء برای طواف

٣ـ گرفتن مصحف

به دلیل فرمودهٔ الله متعال: (بجز از پاکان دیگری آنرا مساس نمیکند). (واقعه:٧٩)

وضوء برای مصحف گرفتن

ب ـ وضوء داشتن مستحب است در غیر از مواضع یاد شده

به دلیل فرمودهٔ آنحضرت ﷺ :" بر وضوء داشتن بجز از مؤمن کس دیگری محافظت نمیکند"،[١] مستحب بودن در مواضع زیر مؤکد است: وضوی مجدد برای هر نماز، وضوء برای ذکر الله ودعاء کردن، برای خواندن قرآن، پیش از خوابیدن، پیش از غسل کردن، پس از برداشتن مرده، پس از بی وضوء شدن اگر چه عزم نماز خواندن نداشته باشد.

(١) به روایت احمد.

وضوء برای ذکر الله

وضوء پیش از خوابیدن

وضوء برای خواندن قرآن

وضوء برای برداشتن مرده

فضائل وضوء

۱ـ سبب محبت الله میباشد:

الله تعالی فرموده است: (الله تعالی توبه کنندگان را دوست میدارد، وپاکیزگان که همان وضوء کنندگان هستند را نیز دوست میدارد) (البقرة ۲۲۲)

۲ـ علامت امت محمد ﷺ است، زیرا در روز قیامت در حالیکه مواضع وضوی شان روشن وتابان است می آیند:

نبی اکرم ﷺ فرمودند:" امت من در روز قیامت در حالیکه مواضع وضوی شان روشن وتابان است[۱] می آیند، وهر که می تواند بروشنی وتابش خود بیافزاید، باید چنان کند".[۲]

۳ـ کفاره گناهان واشتباهات:

نبی اکرم ﷺ فرموده اند:" هر که خوب وضوء کند، گناهانش از بدنش خارج میشود، تا اینکه از ناخنهایش نیز می برآید".[۳]

۴ـ سبب بلندی مقام ومرتبه:

نبی اکرم ﷺ فرموده اند:" آیا شمارا به آنچه که اشتباهات را نابود کرده، ومقام ومرتبه را بلند میکند رهنمائی نکنم؟ گفتند: بله ای رسول الله،فرمودند: اتمام وضوء با وجود مشقت،[۴] وپیاده روی بیشتر بسوی مساجد، منتظر ماندن پس از ادای نماز در مسجد برای نماز دیگر، همانست مداومت محکم".[۵]

(۱) الغر: الغرة: سفیدی پیشانی اسپ، المحجلون: التحجیل: سفیدی دست وپای اسپ، ومقصود ازین دو نوریست که در مواضع وضوء در روز قیامت دیده میشود.
(۲) باتفاق بخاری ومسلم.
(۳) به روایت مسلم.
(۴) المکاره: اموریست که انسان انجامش را خوش ندارد، زیرا مشقت آور است.
(۵) به روایت مسلم.

وصف وضوء

۱. نیت را در قلب مهیا کند.
۲. بسم الله گفتن: اینکه بگوید: «بسم الله».
۳. کف دستان را (سه بار) شستن.
۴. مسواک زدن: هنگام مضمضه کردن.
۵. (سه بار) مضمضه، واستنشاق، واستنثار کردن.

ومضمضه: آب در دهن کردن و حرکت دادنش را گویند.
واستنشاق: آب را با تنفس به بینی کشیدن را گویند.
مضمضه واستنشاق با یک اوج آب باشد.
واستنثار: افشاندن آب از بینی را گویند.

۶. شستن روی (سه بار) با داخل کردن پنجه ها در ریش.

وتعریف ومرز روی: طول آن از موضع روئیدن موی سر تا زیر زنخ (چانه) ، وعرضش از نرمی گوش تا گوش دیگر.

۷. شستن دست راست از نوک پنجه ها تا آرنج سه بار، پس از آن شستن دست چپ نیز مانند آن.
۸. مسح سر: با تر (خیس) کردن کف دست به آب وسپس مسح کشیدن از پیش بسوی پشت سر ، وبار دیگر برگشت دادن به پیش سر (یک بار).
۹. مسح کردن وسط گوشها با انگشتان سبابه و پشت گوشها با انگشتان ابهام (یک بار)
۱۰. شستن پای راست تا شتالنگها (قوزک پا) (سه بار)، پس از آن همچنین شستن پای چپ.
۱۱. دعاء کردن پس از پایان وضوء: «شهادت میدهم که الهی جز الله نیست، واحد لاشریک است، وشهادت میدهم که محمد بنده الله وفرستاده اوست "[۶]" ای بار خدایا مرا از توبه کنندگان، ومتطهرین بگردان"[۷]" پاکی تراست پروردگار من وبه حمد تو، شهادت میدهم که الهی جز تو نیست، از تو طلب مغفرت دارم وبسوی تو توبه میکنم".[۸]

(۶) به روایت مسلم.
(۷) به روایت ترمذی
(۸) به روایت نسائی

وصف وضوء

۱

شستن کفهای دستان

۲

مضمضه کردن

۳

آب در بینی کردن

۴

آب از بینی افشاندن
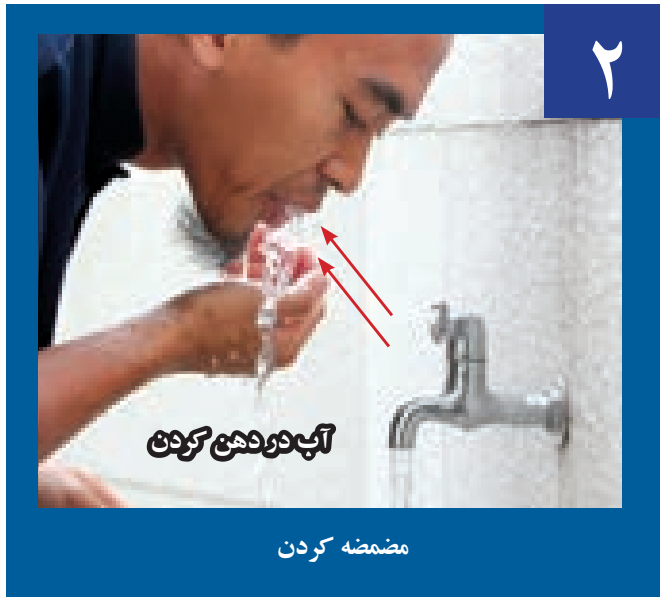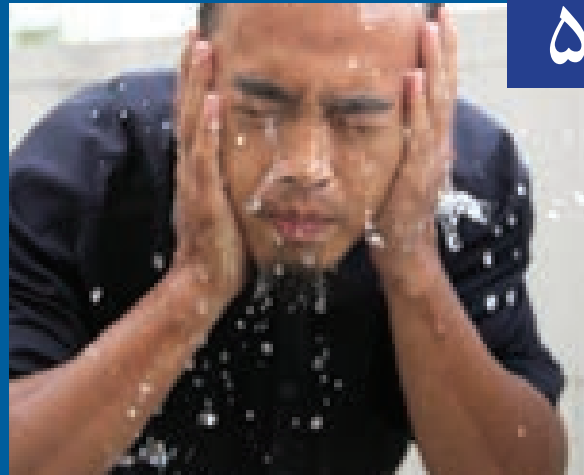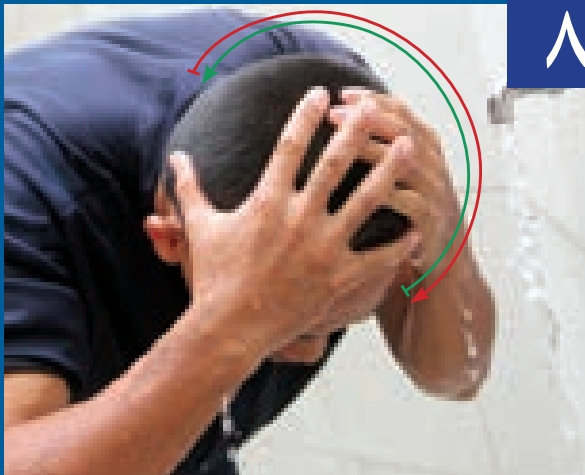
۵
شستن روی
۶
خلال کردن ریش
۷
حدود آرنج
شستن دستان از نوک انگشتان به بالا آرنج(سه بار)
۸
مسح سر
۹
مسح میانه گوش (یکبار)
۱۰
خلال زدن آب در میان انگشتان پاها
شستن پاها تا شتالنگها (سه بار)

شرطهای وضوء

۱. آب باید پاک باشد.

۲. آب مباح باشد، یعنی بطور مثال: مسروق نباشد.

۳. نابود کردن آنچه مانع رسیدن آب به پوست میشود: مانند رنگها ومانند آن.

فرض های وضوء

۱. شستن روی

۲. شستن دستها با آرنجها.

۳. شستن پاها با شتالنگها (قوزک).

۴. مسح تمامی سر، از جمله گوشها.

برخی از ائمه فرضهای دیگری که نزد غیر حنفی ها است به آن اضافه میکنند:

۵. نیت: وجای آن قلب میباشد، وتلفظش لازم نیست، اگر تمامی افعال وضوء را بغرض سردکردن بدنش، ویا بغرض نظافت بدون نیت وضوء انجام دهد، کفایت نمیکند.

۶. ترتیب در شستن میان اعضای بدن.

۷. پیهم شستن اعضای بدن: در شستن یک عضو باندازه ایکه عضو قبلی خشک شود درنگ نکند.

سنت های وضوء

۱. در آغاز وضوء کف های دستان را سه بار بشوید.

۲. مسواک زدن.

۳. هریک اعضای وضوء را سه بار بشوید، مگر سر وگوشها را بیش از یکبار مسح نکند.

۴. تیامن: آغاز شستن اعضای وضوء از طرف راست.

۵. اطاله تحجل: یعنی آرنجها را بیشتر شستن.

۶. خلال کردن ریش: برای رسانیدن آب در پوست روی.

۷. خلال کردن انگشتان دستها وپاها.

۸. باید در حین شستن، هر عضو را بمالد، وبه پاشیدن آب اکتفاء نمی شود.

زائل کردن رنگ

مسواک زدن

دراز کردن تابندگی

خلال کردن انگشتان

۹. در استعمال آب اسراف نکند، به دلیل فرموه نبی اکرمﷺ: "در امت من قومی خواهند بود که در آب وضوء اسراف میکنند".[۱]

۱۰. دعاء کردن پس از پایان وضوء، به دلیل فرموده نبی اکرم : هریک از شما که وضوء میکند و در وضوی خود اهتمام داشته بوجه احسن انجام میدهد، پس از آن میگوید:"شهادت میدهم که الهی جز الله نیست، وشهادت میدهم که محمد بنده خدا وفرستاده اوست" " ای بار خدایا مرا از توبه کنندگان، ومتطهرین بگردان. درهای هشتگانه بهشت بروی او باز میشود، و از هر دریکه خواسته باشد وارد آن میشود ".[۲]

۱۱. دو رکعت نماز بعد از وضوء، نبی اکرمﷺ فرمودند:" هرکه مانند وضوی من وضوء کند، پس از آن دو رکعت نمازی بخواندکه در آن با خود حرفی نزند، گناهان گذشته او مغفرت میشود".[۳]

شکننده های وضوء

۱. هر آنچه که از سبیلین[۴] پیش وپس انسان خارج شود مانند: ادرار، مواد غائطه وباد، به دلیل فرمودۀ آنحضرتﷺ : " الله تعالی نماز یکی از شما را که بی وضوء شود قبول نمیکند، تا اینکه وضوء بکند".[۵]

۲. خواب عمیق که ادراک را سلب کند، آنچه مشابه آنست مانند بیهوشی، وتخدیر کامل.

۳. استفراغ کردن که با دهن پر باشد، به دلیل روایت ابو الدرداء اینکه رسول اللهﷺ استفراغ کردند، سپس افطار نمودند، وپس از آن وضوء کردند. بروایت ترمذی.

۴. خنده قهقهه نماز گزار بالغ در حین ادای نمازیکه دارای رکوع وسجده است ناقض وضوء ونماز میباشد، به دلیل فرمودۀ آنحضرتﷺ:"کسیکه از وی خنده قهقهه سرزد، باید که وضوء ونمازش را اعاده کند". به روایت دارقطنی.

(۱) به روایت ابو داود.
(۲) به روایت ترمذی.
(۳) باتفاق بخاری ومسلم.
۱ـ سبیلین: شرمگاه پیش و پس.
۲ـ به روایت مسلم.

۵. خون روان، به دلیل اینکه " عبدالله بن عمر خون بینی شد، از نماز منصرف گردید، وضوء کرده برگشت وبه نماز خود ادامه داد، بدون اینکه حرف بزند" امام مالک آنرا با سند صحیح در موطأ روایت کرده است.
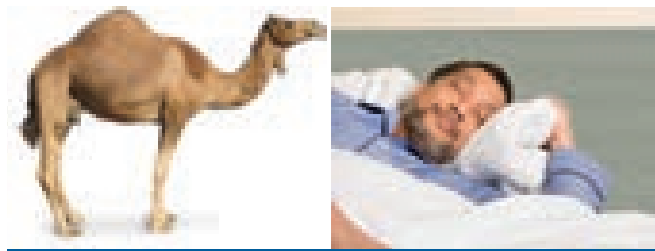
خواب عمیق — خوردن گوشت شتر

مسائل

۱. هرگاه مسلمانی از خواب برمیخیزد وعزم وضوء از ظرف بزرگ آب را دارد، قبل ازینکه دستانش را سه بار نشسته ، برای گرفتن آب در آن داخل نسازد، به دلیل فرمودۀ نبی اکرمﷺ: " هر یکی از شما از خواب برخاست، دستانش را به ظرف بزرگ آب داخل نکند، تا سه بار نشسته باشد، زیرا که نمی داند دستش شب را کجا سپری کرده است".[۶]

شستن دست در ظرف آب پس از برخاستن از خواب

۲. جهت رسانیدن آب به هر عضوی که شستنش واجب است اهتمام نماید، بویژه مواضع میان انگشتان دستان وپاها، ومیان ریش وگوش، وهمچنین به رسانیدن آب به آرنجها، وشتالنگها(قوزک) وعقب پا[۷] توجه نماید. به دلیل فرمودۀ آنحضرتﷺ:" بیم عذاب آتش است برای عقب پاها".[۸]

(۶) به اتفاق بخاری ومسلم.
(۷) العقب: پشت پا.
(۸) به روایت مسلم.

میان ریش وگوش

۳. اساس وقاعده اینست که هر چیزی را بر یقین بنا کرد، اگر به داشتن وضوء متیقن بود و بعد در اینکه وضویش نقض شده شک کرد، درین حالت بر یقین که وضو داشتن است بنا کند، اگر متیقن بود که وضوء نکرده، وشک کرد که وضوء کرده و یا نکرده؟ درین حالت یقین عدم داشتن وضوء میباشد.

۴. اگر مسلمانی وضوء کرد واعضای وضوء را یکبار و یا دوبار و یا برخی را یکبار وبرخی را دوبار شست، وضویش صحیح میباشد.

۵. کسیکه بی وضوء نماز خواند با فراموشی، بر وی اعاده نماز واجب است هرگاهی که بخاطر آورد.

۶. اگر وضوء کرد، پس از آن بوی نجاستی رسید، نجاست را زائل کند، و وضوء را اعاده نکند، زیرا که چنین چیزی بی وضوئی نمی باشد.

پشت پا

خلال کردن انگشتان پاها.

وضوء و بهداشت عمومی

در مقاله ای که در مجلهٔ سورس – که ازسوی سازمان ملل متحد- انتشار می یابد چنین آمده است:" غسل کردن به صورت منظم ، و وضوء کردن برای نماز در جوامع اسلامی، برای جلوگیری از گسترش بیماری (تراخوما) که مسبب اساسی نابینائی در جهان سوم می باشد کمک کرده است.. در سراسر جهان تقریبا ۵۰۰ میلیون نفر به این بیماری مبتلاء هستند، که آنها با پیروی از این شیوه نظافت واجب بر مسلمانان قبل از نماز میتوانند از ابتلاء به این بیماری نجات یابند، چنانچه در جوامع اسلامی که از ارزشهای اسلامی پیروی میکنند نسبت ابتلاء به این بیماری بسیار ناچیز بوده که به انعدام رسیده است.[۱]

(۱) طب نبوی در پرتوی علم مدرن «غیاث احمد».

سزاوار نیست

۱. بلند گفتن نیت در هنگام وضوء
۲. اسراف در آب.
۳. اضافه از سه بار شستن در وضوء، چنانچه روایت شده، که عرب بادیه نشینی نزد نبی اکرمﷺ آمد ودر مورد وضوء پرسید، آنحضرت وضوء کردن سه سه بار برایش نشان دادند، پس از آن فرمودند:" وضوء اینست، هرکه بر آن اضافه کند، بدی، تجاوز و ظلم کرده است".[۱]

ولی اضافه از سه بار شستن برای کسیکه عضو وضوء با سه بار شستن پاک نشود، مجاز میباشد، مانند کسیکه دستش به رنگهای روغنی و یا مانند آن آلوده باشد.

۴. عدم اتمام وضوء، به دلیل آنچه که روایت شده: مردی وضوء کرد، بمقدار ناخنی در پایش موضعی ناشسته بود که نبی اکرمﷺ آنرا دیده فرمودند:" برگرد خوب وضوء کن"

پس برگشت، وسپس نماز اداء کرد.

و در عدم اتمام وضوء نکات زیر شامل میشود:

ا ـ ناشستن پاها تا شتالنگها (قوزک پا).
ب ـ نا شستن آرنجها، بسبب تنگی آستینها.
ج ـ نا شستن سفیدی که میان گوش وریش وجود دارد.
د ـ نا شستن کف دست همراه با شستن دست چپ
هـ ـ کسیکه وضوء کند، وبر وی لکه های رنگ باشد.
و ـ وضوی زن در حالکیه در انگشتانش آثار لوازم آرایشی باشد که مانع رسیدن آب میگردد.
ز ـ خلال نکردن انگشتان در حالیکه آب به آن نرسد.

۵. مسح گردن:
از اعضای وضوء نیست، مگر اینکه به مسح نیاز باشد، میتواند قبل از وضوء و یا بعد از اتمام وضوء مسح کند.

۶. خواندن دعاها ئیکه دلیل شرعی ندارد، مانند:
خواندن دعای در هنگام شستن هر عضو.
گفتن:"زمزم" برای کسیکه وضوء کرد.

(۱) به روایت ابو داود.